

**OLIV MAKTABDA TA'LIM VA TARBIYAVIY
JARAYONLARINING ALOQASI**

*Rahmonova Sh.E., Mirzaahmedova N.A., Shagulyamova K.L.,
Safarova S.Ch., Don A.N.*

Toshkent Davlat stomatologiya instituti, Toshkent, O'zbekiston

***Аннотация:** Maqolada mualliflar oliy maktabdagi o'quv va tarbiyaviy jarayonlarining o'zaro bog'liqligi to'g'risida ma'lumotlarni taqdim etadilar. Talabalarni tarbiyalash masalalari o'qishning muhim qismini tashkil etadi. Tezis to'g'ri, chunki talabalar kasbiy ko'nikma va bilimlarga ega bo'lishlari bilan bir qatorda, kelajakdagi shifokorlarning kasbining axloqiy va deontologik jihatlarini o'z ichiga olgan zarur madaniy imkoniyatlarga ega bo'lishi muhimdir. Yaxshi mutaxassisning ijtimoiy-psixologik etukligi uning bemorlar va ularning qarindoshlari bilan to'g'ri muloqot qilish qobiliyatida namoyon bo'ladi. Xulosa qilib aytganda, kelajakdagi shifokorlarning yuqori o'zini o'zi qadrlashini rivojlantirishga qaratilgan, ularning universal, kasbiy kompetentsiyalarini rivojlantirishga yordam beradigan oliy maktabda o'quv va tarbiyaviy jarayonlarining kuchli o'zaro bog'liqligini ta'kidlash kerak.*

***Kalit so'zlar:** o'quv, tarbiyaviy, oliy, pedagogika, maktab.*

***Annotation:** In the article, the authors provide information on the interdependence of educational and nurturing processes in higher schools. Student education is an important part of education. The thesis is correct, because in addition to students acquiring professional skills and knowledge, it is important for future doctors to have the necessary cultural opportunities that include the ethical and deontological aspects of the medical profession. The socio-psychological maturity of a good specialist is reflected in his ability to properly communicate with patients and their relatives. In conclusion, it is necessary to emphasize the strong interrelationship of educational and training processes in*

the higher school, aimed at developing high self-esteem of future doctors, helping to develop their universal, professional competences.

Key words: *educational, educational, higher, pedagogy, school.*

Kirish.

Bo'lajak shifokorlarni tayyorlashda o'quv va tarbiyaviy jarayonlarining yaqin munosabatlarining mavjud haqiqati oliy maktab o'qituvchilarining doimiy e'tiborini talab qiladi. Pedagogikada ta'lim zamonaviy o'quv jarayonining eng muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu tabiiy ravishda tibbiyot talabalari uchun o'qitishning pedagogik tarkibiy qismini to'ldiradi [1, 2, 3]. Oliy o'quv yurtlarida o'quv jarayonining muammolari talabalar universitetga kirgandan keyin yuzaga keladigan umumiy qiyinchiliklar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu erda o'rta maktabdan oliy o'quv yurtiga o'tish paytida ularning jamiyatida sezilarli o'zgarishlar yuz beradi.

O'rta va oliy maktablarda ta'limni tashkil etishda sezilarli farq tan olingan. Universitetda tarbiyaviy pedagogik jarayonining paydo bo'layotgan muammolari uchun asos bo'lib xizmat qiladigan asosiy farq bu o'quv jarayonining o'zi. Oliy maktabda asosiy talab talaba bilim va ko'nikmalarni mustaqil ravishda oladi, deb hisoblanadi, o'qituvchi talabalar tomonidan oliy tibbiy ma'lumot olishda faqat tarjimon yordamchisi bo'lib xizmat qiladi [4, 5].

Shuni tushunish kerakki, kechagi o'rta maktab o'quvchisining oliy maktab o'quvchisiga, bir tizimdan ikkinchisiga o'tishi eng murakkab psixo – emotsional jarayondir. Ushbu jarayon boshqa muhim og'irlashtiruvchi omillar bilan birga keladi, masalan: ko'p yillik, 11 yillik, sinfdoshlar va o'qituvchilar bilan tanish maktab muhitining o'zgarishi stressi. Talabalarning odatiy hayoti universitetga kirish bilan keskin o'zgaradi.

Birinchi kurs talabalari o'zlarini mutlaqo yangi ijtimoiy ekomuhitda topadilar va shu bilan birga ular ilgari notanish bo'lgan ko'plab voqealar bilan bombardimon qilinadi. Masalan, odatdagi sinf o'rniga akademik guruh shaklidagi yangi muhit, shuningdek, yangi tizim bo'yicha bajarilishi kerak bo'lgan ko'plab notanish fanlar: ma'ruzalar va amaliy mashg'ulotlar paytida. Bu mashg'ulotlarni

oilaga aylangan "o'zimizning" o'qituvchilarimiz emas, balki "begona", notanish o'qituvchilar olib boradi. Aytgancha, institut uchun odatiy dars jadvali, boshlang'ich talaba uchun, hatto buni aniqlash ham ko'pincha qiyin ishdur.

Tadqiqot maqsadi.

Ushbu ishning maqsadi pedagogik ishning tarbiyaviy komponentini tashkil etish masalalarini hal qilishda g'oyalar va shaxsiy tajribani va ularni universitetning tibbiy pedagogikasida amalga oshirish yo'llarini ko'rsatishdir. Muammo shundaki, ruhiyati to'liq shakllanmagan yoshlar bilan o'rta maktabdan oliy maktabga o'tishning eng qiyin davrida tarbiyaviy ishlar olib borilishi kerak. Bu muammomi? Shubhasiz - ha! Siz nima qila olasiz? Shuni ta'kidlash kerakki, katta yoshdagilarga o'tish ko'p muammolarni hal qilmaydi, ular hal qilishni talab qiladi. Talabalar katta hajmdagi ilmiy ma'lumotlar bosimi ostida qolishda davom etmoqdalar, chunki bu bir mavzu emas, balki bir nechta mavzularga tegishli ekanligini hisobga olib, ular uchun nisbatan oz vaqt ajratiladi.

Materiallar va usullar.

Ushbu ish uchun material Toshkent davlat stomatologiya institutining 2 va 3-kurs talabalari bilan ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar o'tkazish bo'yicha amaliy to'plangan tajriba bo'ldi. Usullar o'quv jarayonida zamonaviy innovatsion imkoniyatlardan faol foydalanish bo'yicha akademik guruh doirasida talabalarining turli guruhlari natijalarini o'rganishni o'z ichiga olgan.

Natijalar va muhokama.

Oliy o'quv yurtlari talabalari, qoida tariqasida, universitetga o'qishga ongli ravishda kelishadi. Sobiq talabalar o'zlari xohlagan oliy tibbiy ma'lumot diplomiga ega bo'lish yo'lida qiyinchiliklar kutayotganini tushunishadi. Ko'rinib turibdiki, ularning har biri o'qituvchilarning ko'magi va ishtirokiga muhtoj. Binobarin, ta'lim jarayoni muammosini hal qilishning bir qator variantlari ichida birinchilardan biri bu yoshlarni o'rganishga ijobiy rag'batlantirish yondashuvidir [6, 7]. Ko'plab fanlarning o'quv materialini o'zlashtirish jarayonida - yangi va katta hajmdagi, har biri, hatto unchalik katta bo'lmagan muvaffaqiyat, o'qituvchi

tomonidan ijobiy ta'kidlanishi kerak. Bu o'quvchilarni yangi yutuqlarga undaydigan muhim nuqtadir [8, 9, 10].

Fanlarni strategik o'zlashtirish jarayonini tashkil etishda bir qancha taktik yondashuvlar taklif etiladi. Birinchi darslardan so'ng har bir o'qituvchi kim bilan ishlash kerakligi haqida aniq bo'ladi. Talabalarni bu psixodiagnostik baholash o'qituvchi va talaba o'rtasidagi muloqotning boshidanoq amalga oshiriladi.

Umuman olganda, talabalarni 3 guruhga bo'lish mumkin. Birinchi guruhga bilim olishga qiziqishi sezilarli bo'lgan yoshlar kiradi. Ular har bir mavzu bo'yicha amaliy mashg'ulotlar va seminarlarga mustaqil ravishda tayyorgarlik ko'rishda juda ko'p va juda samarali ishlaydilar, katta hajmli materialning asosiy nuqtalari bilan konspektlarni yozadilar va tayyorlanish uchun ma'ruza materiallari, darsliklar va qo'shimcha adabiyotlardan foydalanadilar. Bular o'qish yetakchilari! Nafaqat ushbu toifadagi muammolar, balki bunday talabalar bilan o'qitish jarayonining o'zi qiziqarli, chunki o'quv materialini o'zlashtirish shaklida foyda seziladi.

Ikkinchi guruhga a'lo o'quvchilar, ya'ni "o'rtacha" deb ataladigan o'quvchilar kiradi, ular birinchi guruhdagi sinfdoshlari kabi unumli emas, balki mehnatsevarlik va o'quv materialini yaxshi o'zlashtirish darajasini ko'rsatadi. Ushbu guruhdagi talabalar to'g'ri ta'lim yondashuvi bilan yaxshi akademik natijalarga erishadilar.

Uchinchi guruh talabalar massasining eng murakkab qatlamini o'z ichiga oladi, bu, afsuski, g'ayratsiz, qanchalik paradoksal bo'lsa. Bunday talabalar uchun o'quv jarayonining o'zi juda og'ir va juda qiyin bo'lib tuyuladi, shuning uchun ular o'qishdan voz kechadilar va o'qish kayfiyatini yo'qotadilar. Bunday talabalar akademik dars paytida faqat vaqt o'tkazishadi va uning tez o'tishini va dars tugashini xohlashadi.

Talabalarning bu qismi har qanday o'quv faoliyatini amalga oshirish uchun eng muammoli bo'lib, doimiy e'tibor va katta o'qituvchilik tajribasini talab qiladi, keling, bu so'zdan qo'rqmaylik - iste'dodni talab qiladi. Muhimi, inert, tashabbussiz, sodir bo'layotgan hamma narsaga befarq, o'quvchidan intizomga

qiziqqa boshlagan va qandaydir bilim ko'rsatishga harakat qiladigan shaxsga aylanishidir.

Buni amalga oshirish uchun siz dastlabki bosqichda o'rganilayotgan hajmni cheklash usulidan foydalanishingiz mumkin, keyin esa izchil o'sish. O'quv mavzusining alohida masalalari bo'yicha mustaqil ishni referat ma'ruza shaklida tayyorlash taklif etiladi. Keyin tinglovchilarga materialni hisobot shaklida taqdim etish imkoniyatini bering. Ushbu yondashuvning ta'limdagi muvaffaqiyati shundan iboratki, befarq o'quvchi o'z guruhining auditoriyasi uchun bo'lsa ham, material haqida xabar berishi mumkinligini aniqlaydi. Bu ish, shubhasiz, munosib baholanadi [11, 12, 13].

Ushbu yondashuvning quyidagi maqsadlariga erishiladi. Birinchisi, uchinchi guruhga kiritilgan o'quvchilarda o'ziga ishonchning paydo bo'lishi. Bizningcha, insonning o'ziga ishonishiga imkon berish ta'lim jarayonining eng muhim elementidir. Boshqa tomondan, dars mavzusining ayrim masalalari bo'yicha mustaqil ravishda tayyorlangan taqdimotlar bilan nutq amaliyotidan foydalanish nafaqat o'rtacha darajadan past talabalar uchun, balki birinchi va ikkinchi guruh talabalari uchun ham muammoni engishga yordam beradi. ommaviy nutqdan qo'rqish va bunday nutq so'zlash qobiliyatini rivojlantirish.

Shu bilan birga, ma'ruzalar va taqdimotlar, albatta, solishtirganda, yuqorida aytib o'tilgan turli guruh talabalari uchun sifat va chuqurlik jihatidan farq qilishi aniq. Bu, shuningdek, o'quv materiali bilan ishlashda talabalarning eng yaxshi variantga bo'lgan istagini rivojlantirish uchun kasbiy raqobatning tarbiyaviy momenti sifatida qaralishi mumkin.

Bizning fikrimizcha, ushbu maqolada keltirilgan material muhokama qilinishi mumkin. Tanqidiy mulohazalar mualliflar tomonidan ijobiy qabul qilinadi. Shu bilan birga, o'qituvchi darsning ma'lum bir mavzusi bo'yicha ma'lum bir baho berishda ifodalangan bilimlarning mavjudligi yoki yo'qligini oddiygina bayon qilsa, biz boshqacha vaziyatni tushunamiz. Shunga qaramay, biz akademik muvaffaqiyatga erishgan talabalar haqida emas, biz bunday vaziyatda darsdan darsga qoniqarsiz baholar oladigan, o'rganish va bilimga qiziqishni to'xtatadigan

va oxir-oqibat o'zlariga ishonchini yo'qotadigan talabalar haqida gapiramiz. Bu to'g'ri yo'l emas, uni yuqori darajadagi ishonch bilan aytish mumkin.

Oliy ta'lim muassasalaridagi tarbiyaviy ishining ilg'or tajribasi talabalarni ko'plab fanlarni o'rganish jarayonida yaxshi va a'lo natijalarga erishishga undaydigan tajribalardir. Erishilgan muvaffaqiyatlar o'quvchilar qalbi va yuraklarda o'z kuchlari va cheksiz imkoniyatlariga ishonchni mustahkamlaydi.

Namoyish sifatida biz Toshkent davlat stomatologiya institutining fiziologiya va patologiya kafedrasida ateroskleroz, yurak-qon tomir tizimi kasalliklari mavzusidagi patologik anatomiya fanini o'qitish amaliyotida qo'llaniladigan amaliy mashg'ulotlarni o'tkazish usulini taklif qilmoqchimiz. O'quv dasturining ushbu mavzusida ilmiy tadqiqotlar rejalariga muvofiq olib borgan tadqiqotlarimiz natijalari amaliy foydalanish uchun joriy etildi [14, 15, 16].

Shuni ham qayd etmoqchimizki, patologik anatomiyani fundamental fanlar orasida asosiy bo'lgan fan sifatida o'qitish masalalari manfaatdor olimlar va amaliyotchilarning doimiy e'tiborini jalb qiladi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 2021-yil 2-dekabrdagi 2022-yilgi jahon miqyosidagi umumiy qiziqishning tasdig'i barqaror rivojlanish manfaati uchun Xalqaro fundamental fanlar yili deb e'lon qilinganligidir.

Talabalarga taklif etiladi mustaqil ish doirasida ushbu patologiyaning patomorfogenezi haqidagi zamonaviy qarashlarga oid bir qator masalalar taklif etiladi. Ular yurak-qon tomir kasalliklari asosida yotgan aterosklerozning Pato - va morfogenezining turli jihatlari to'g'risida xabarlar tayyorlaydilar. Aterosklerozning patogenetik xususiyatlariga qiziqish hozirgi kunda ham dolzarb bo'lib qolmoqda [17, 18, 19]. Ikkilamchi profilaktika va davolash, ushbu maqsadlar uchun turli xil terapevtik vositalardan, shu jumladan o'simliklardan foydalanish masalalari bog'liq. Ikkinchisi, sintetik dorilar bilan taqqoslaganda, bir qator muhim afzalliklarga ega, bu esa ulardan foydalanishni juda istiqbolli qiladi [20, 21, 22, 23].

Talabalarning mustaqil ishlarining natijalari amaliy mashg'ulotlarda nutq shaklida taqdim etiladi, ma'ruzachilar bilan konferentsiyalarga o'xshaydi. Shaklda ular standart ilmiy va amaliy konferentsiyalarga o'xshash tarzda o'tkaziladi. Darsning bir qismini bunday o'tkazish, ma'ruzachi tinglovchilarni kutib olganda, xabar yuboradi, qabul qilingan savollarga javob beradi, yig'ilganlarning e'tiboriga minnatdorchilik bildiradi, bizning fikrimizcha, bu katta tarbiyaviy va kognitiv ta'sirga ega. Talabalar keyingi kasbiy faoliyatida zarur bo'lgan universal, umumiy kasbiy vakolatlar tajribasiga ega bo'ladilar [24, 25, 26].

Xulosalar.

Xulosa qilib aytganda, oliy o'quv yurtida tarbiyaviy jarayoni pedagogik bilan chambarchas bog'liq degan xulosaga kelishimiz mumkin. O'qituvchining ishida tarbiyaviy tabiat lahzalarisiz o'qitishni tasavvur qilish juda qiyin. Shu bilan birga, biz taklif qilgan o'qitish usuli, bizning fikrimizcha, o'zining ijobiy tomonlariga ega va bu printsip, umuman olganda, talabalarga nafaqat patologik anatomiyani, balki universitetlarning boshqa fanlarini o'qitishda o'quv jarayonida foydalanish uchun taklif qilinishi mumkin.

Shunday qilib, universitetlarda bo'lajak yosh mutaxassislarning o'zini o'zi qadrlashini shakllantirishga qaratilgan tarbiyaviy ishlar ularning keng universal, umumiy kasbiy va kasbiy kompetentsiyalarini rivojlantirishga yordam beradi. Oliy maktab o'qituvchilari tomonidan olib borilayotgan o'quv ishlari aynan shunday yuqori malakali shifokorlarni tayyorlashga qaratilgan.

Xulosa qilib shuni ham ta'kidlash kerakki, psixodiagnostika, talabalarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, tarbiyaviy ishlarni tashkil etish muammolarini hal qilishda tizimli yondashuv, uni o'quv va pedagogik jarayonga samarali integratsiya qilish masalalari uzoq vaqt davomida e'tiborni jalb qiladi. tarbiyaviy ish.

Adabiyotlar

1. Горбунова, Д. В., Казакова, У. А., & Макарова, О. Ю. (2021). *Врачебная толерантность как образовательный результат*

профессионального воспитания студентов медицинских вузов. Казанский педагогический журнал, (4 (147)), 78-86.

2. Don A.N, Shadieva S.U, & Mirkhayidov M.M. (2024). Paradigm Of Continuity Of The Educational Process And Education In A Higher Education Institution. *Global Scientific Review*, 26, 105–110.

3. Rakhmonova Sh.E., Safarova S.Ch., Shagulyamova K.L., & Don A.N. (2022). About nurturing aspects integrating on the development track of general professional competences in high school. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 2(11), 73–79. <https://doi.org/10.37547/ibast-02-11-16>.

4. Дон А.Н. Фундаментальные дисциплины – ключевой столп высшего медицинского образования // *Innova*. - 2024. - Т.10 № 1. - С.17-22

5. Mirzaakhmedova, N. A., Shagulyamova, K. L., Ch, S. S., & Don, A. N. (2022). Medical and biological disciplines in the fairway of higher education: features of teaching methods. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 2(11), 147-152.

6. A.N. Don, A.A. Nishanova, G.D. Reimnazarova, P.A. Sharipova, O.R. Mirtursunov. Teaching basic sciences: a new paradigm in the strategy of higher education. *Journal "Medicine and Innovation"*. -2023. - No. 1. - p. 85 - 92.

7. Shagulyamova K.L, Safarova S.Ch, & Don A.N. (2023). Higher education: on the issue of teaching fundamental disciplines // *Journal of New Century Innovations*, 42(1), 149–155.

8. KONOPKINA, L., & CHERKASOVA, O. (2020). Experience of application of innovative pedagogical technologies in higher medical education. *European Humanities Studies: State and Society*, (1), 69-82.

9. Safarova S.Ch., Shagulyamova K.L., Rakhmonova Sh.E., Mirzaakhmedova N.A., Don A.N. Modern innovative opportunities for teaching fundamental disciplines//*Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities*. – 2023. – Т. 11. – №. 5. – С. 1727-1731.

10. Reimnazarova G.D, Nishanova A.A, & Don A.N. (2024). Three Main Directions Of Modern Higher Medical Education. *Eurasian Journal of Learning*

and Academic Teaching, 32, 23–28. Retrieved from <https://geniusjournals.org/index.php/ejlat/article/view/5990>

11. Zaskaleta, S., & Buhlai, N. (2022). IMPLEMENTATION OF INNOVATIONS IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION: EXPERIENCE, PROBLEMS, PROSPECTS. *Norwegian Journal of Development of the International Science*, (98), 59-61.

12. Дон, А., Реймназарова, Г. Д., & Нишанова, А. (2022). К вопросу об особенностях методики преподавания патологической анатомии в современных реалиях. in *Library*, 22(1), 147-152.

13. Wahlgren, B. (2020). Developing teaching and learning in higher education experiences from Danish Universities. *Teaching Learning and New Technologies in Higher Education*, 41-54.

14. Нишанова, А., Дон, А., Шарипова, П., & Реймназарова, Г. (2022). Structural metamorphosis of thyroid status initiated by saponin introduction. in *Library*, 22(4), 139-143.

15. Дон, А., Усанова, С., Сафарова, С., & Нагай, С. (2022). К вопросу профилактики и лечения атеросклероза растительными препаратами. *Профилактическая медицина и здоровье*, 1(1), 1-8.

16. Sharipova, P. A., Mirtursunov, O. R., & Don, A. N. (2024). Aspects Of Immunopathology in Emergence and Development of Atherosclerosis. *Texas Journal of Medical Science*, 32, 92-95.

17. Don, A. N., & Nishanova, A. A. (2024). COHERENCE OF THE DEVELOPMENT OF ATHEROSCLEROSIS AND ETHNIC FOOD TRADITIONS OF THE WORLD REVIEW. *Academia Repository*, 5(1), 28-39.

18. Sharipova, P. A., Mirtursunov, O. R., & Don, A. N. (2024). Aspects Of Immunopathology in Emergence and Development of Atherosclerosis. *Texas Journal of Medical Science*, 32, 92-95.

19. Дон А. Н., Реймназарова Г. Д., Нишанова А. А. СОДЕЙСТВИЕ УКРЕПЛЕНИЮ ЗДОРОВЬЯ И СОЦИАЛЬНОЭКОНОМИЧЕСКИЕ

АСПЕКТЫ АТЕРОСКЛЕРОЗА //Academic research in educational sciences. – 2022. – №. 2. – С. 107-111.

20. Дон А., Нагай С. Щитовидная железа: тест-точковый метод морфометрического анализа при экспериментальном атеросклерозе //in Library. – 2022. – Т. 22. – №. 1. – С. 68-79.

21. Don, A. N. (2022). ANALYSIS OF CHANGES IN THE STRUCTURE OF THYROID GLAND WITH USE OF TOTAL MORPHOFUNCTIONAL INDICATOR. In Молодежь и наука: результаты и перспективы (pp. 111-112).

22. Don A. N., Kakharov Z. A., Khvan O. I. The effectiveness of experimental herbal medicine for atherosclerosis with saponins //Scientific and practical journal "Re-health journal. – 2024. – №. 1. – С. 1-6.

23. Alimova, A. A., & Don, A. N. (2022). MORPHOLOGICAL ANALYSIS OF THYROID GLAND BY TEST-POINT METHOD. ББК 52.5 М33, 358.

24. Ахеджак-Нагузе, С. К., Шильцова, Т. А., & Редько, А. Н. ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ОБЩЕПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ ВРАЧА. In Редакционная коллегия конференции (p. 36).

25. Соломенко, Н. И., & Юркевич, А. В. (2021). Нравственные и деонтологические задачи формирования профессиональных компетенций студентов-стоматологов. In Актуальные вопросы стоматологии (pp. 116-123).

26. A.N. Don, A.A. Nishanova, G.D. Reimnazarova, P.A. Sharipova, O.R. Mirtursunov. Teaching basic sciences: a new paradigm in the strategy of higher education. Journal "Medicine and Innovation". -2023. - No. 1. - p. 85 - 92.